SYDHAVNS-KVARTERET AARHUS C

VÆRDI- OG KVALITETSKATALOG SEPTEMBER 2018

TEKNIK OG MILJØ
Aarhus Kommune

19 B
SPANIEN
19B 8000
ÆRHUSC

FORORD

Kære nuværende såvel som kommende bruger, udvikler eller erhvershversdrivende i Sydhavnskvarteret.

I dette Værdi- og Kvalitetskatalog beskriver vi de strategier og guidelines, som vi vil benytte os af i udviklingen af Sydhavnskvarteret.

Vi beskriver, hvordan vi gerne vil samarbejde med jer, og vi beskriver de værdier og kvaliteter, vi vil lægge til grund for samarbejdet. Vi deler disse værdier og kvaliteter med jer, fordi vi vil invitere jer med til en løbende diskussion af, hvordan de konkret kan udmøntes i Sydhavnskvarteret.

Dermed også sagt, at vi ikke har et fastlåst billede af, hvordan Sydhavnskvarteret skal se ud om 5, 10 eller 15 år. Men vi har en holdning til, hvordan vi gerne vil videre. Og vi har med Udviklingsplanen og Værdi- og Kvalitetskataloget lagt os i selen for at formulere et solidt arbejdsgrundlag.

Vi vil udvikle Sydhavnskvarteret sammen med jer. Og vi håber på, at I vil være med til at udvikle Sydhavnskvarteret og skabe en tæt og mangfoldig bydel. En helt særlig bydel med plads til kunst, kulturproduktion og bevægelse, erhverv, tusindvis af nye arbejdspladser, social mangfoldighed og byliv døgnet rundt.

Med venlig hilsen

Bünyamin Simsek
Rådmand, Teknik og Miljø

INDHOLD

Forord	3
1 | Indledning	6
2 | Udviklingsplanen som udviklingsstrategi	8
3 | Principper for byliv	14
4 | Principper for byrum	15
5 | Principper for bygninger	18
6 | Principper for knudepunkter	22
7 | Principper for byforbindelser	29
8 | Særlige forhold	38

1 | INDLEDNING

Værdi- og Kvalitetskataloget supplerer Udviklingsplanen for Sydhavnskvarteret og beskriver de principper, der skal styre kvaliteten af byrum og bygninger, der skal udvikles i Sydhavnskvarteret.

Udviklingsplanen sætter rammen for udviklingen og beskriver visionen for Sydhavnskvarteret, strategierne for områdets udvikling og de overordnede fysiske principper for området.

Værdi- og Kvalitetskataloget beskriver de byarkitektoniske og byrumsmæssige retningslinjer, der skal ligge til grund for de beslutninger, som både Aarhus Kommune og Sydhavnskvarterets øvrige aktører – nuværende og kommende brugere, bygherrer, og investorer – løbende skal tage om bydelens udvikling.

Værdi- og Kvalitetskataloget skal fungere som et referencedokument for politikere, forvaltning, bygherrer, brugere og borgere og som grundlag for den konkretisering, der skal ske i forbindelse med udarbejdelsen af bl.a. lokalplaner og udbudsvilkår.

Værdierne og kvaliteterne beskrives gennem:

- **Udviklingsprincipper** for den løbende omdannelse af Sydhavnskvarteret.
- Kvalitetsprincipper for **byliv, byrum og bygninger**.
- Kvalitetsprincipper for **knudepunkter og byforbindelser**.

Værdi- og Kvalitetskataloget rummer et første lag af principper for Sydhavnskvarterets udvikling. Realiseringen af åbningstrækkene, som er udpeget og beskrevet i Udviklingsplanen, vil give anledning til, at principperne justeres og udbygges, ligesom principperne og de konkrete retningslinjer løbende vil blive udsat for tilpasninger efterhånden som der udvikles mere detaljerede planer og projekter.

STEELYARD SQUARE, BELVAL OUEST, LUXEMBORG

2 | UDVIKLINGSPLANEN SOM UDVIKLINGSSTRATEGI

Med Udviklingsplanen for Sydhavnskvarteret er der tale om en helhedsorienteret plan for byudviklingen, hvor den fysiske planlægning tænkes sammen med strategiske indsatser inden for byliv, erhvervsudvikling, kunst og kultur, social mangfoldighed, bevægelse i byrummet og organisatorisk forankring af arbejdet.

Disse prioriterede strategiske indsatser er et resultat af en flerårig involverende proces med deltagelse af områdets og byens brugere og borgere, interessenter, politikere, byplanlæggere og andre faglige eksperter i form af et advisory board. Værdierne og målene for Sydhavnskvarteret, som de fremgår af såvel Udviklingsplanen som nærværende Værdi- og Kvalitetskatalog, er således identificeret og prioriteret i samarbejde med en bred række af aktører.

Aarhus Kommune ønsker at fortsætte denne tilgang i realiseringen af Sydhavnskvarteret.

Stærkt inspireret af de succesfulde byudviklingsprocesser i blandt andet Malmø (BO01) og Vancouver betyder det konkret, at Aarhus Kommune ønsker, at projekter tidligt i forløbet udvikles i en dialogbaseret planlægning baseret på de tydeligt formulerede bypolitiske visioner og mål fra brugerne, borgerne og kommunens side.

Planlægningen sker således med udgangspunkt i Udviklingsplanens vision, værdier og kvaliteter – for efterfølgende at blive omsat i kommune- og lokalplanlægning. Som sådan er udbuds- og udviklingsstrategien en viderebearbejdning af den såkaldte bassin 7-model anvendt på udviklingen af bassin 7 på Aarhus Ø.

Formålet er at opnå den højeste grad af liveability og i fællesskab afdække interesser og designe den nye bydel i Sydhavnskvarteret.

Der vil i denne forbindelse blive stillet krav til kommende brugere, developere og bygherrer om involvering af områdets eksisterende brugere/interessenter/repræsentanter i detailprogrammering og detailplanlægning af projekter.

Udviklingsstrategien for Sydhavnskvarteret kan illustreres med diagrammet på side 9.

KOMMUNAL PROJEKTGRUPPE OG BYDELSFORENING FOR SYDHAVNSKVARTERET

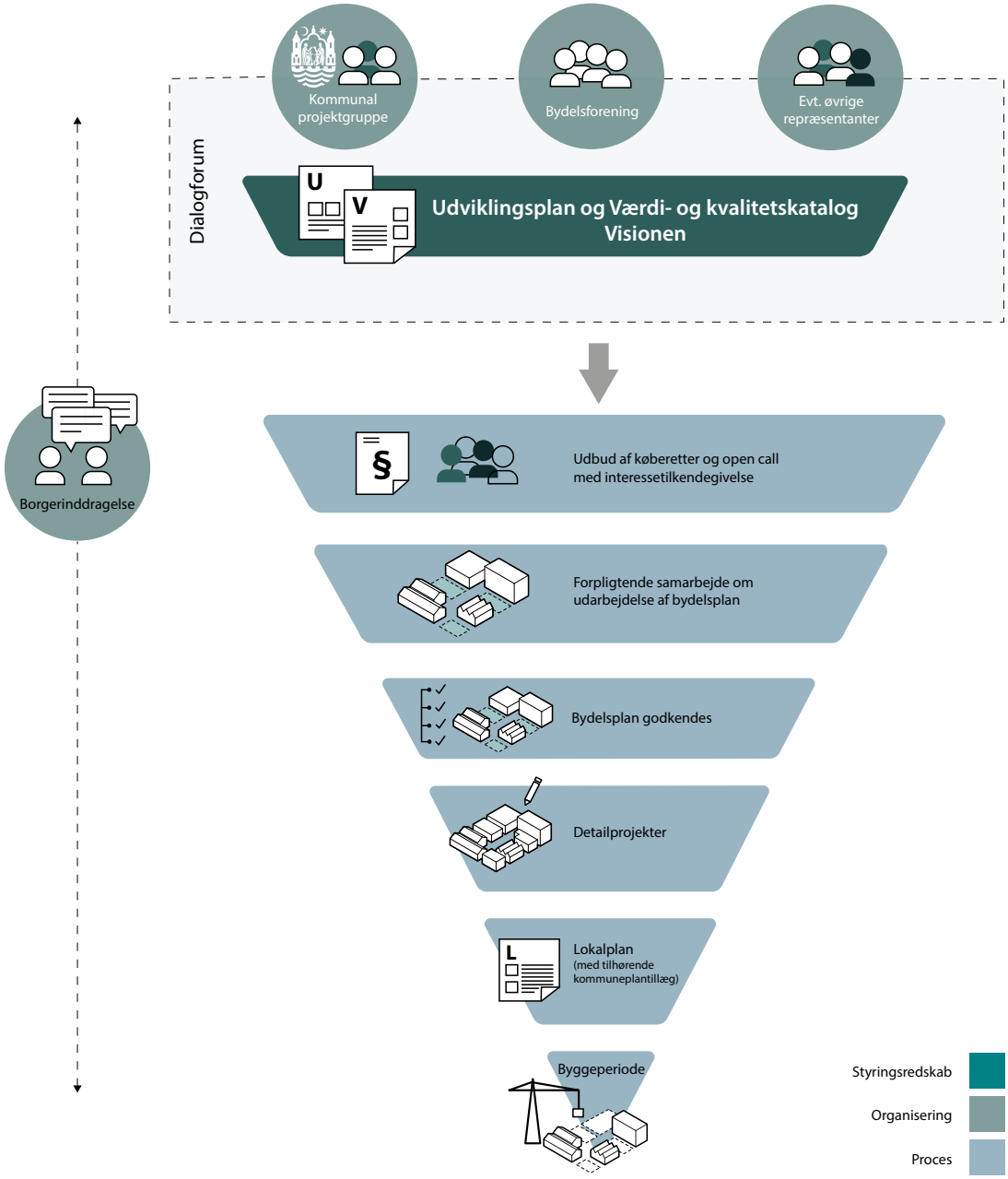
Ovenstående stiller på sin side krav til organiseringen og faciliteringen af opgaven, således at relevante fagligheder og kompetencer indgår i dialogen med de kommende brugere og ejere af området.

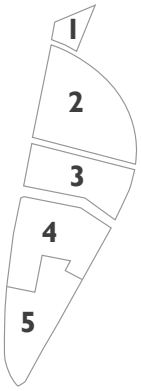
Der er derfor nedsat en kommunal projektgruppe for realiseringsfasen af Udviklingsplanen.

Ved siden af denne kommunale projektgruppe er der for Sydhavnskvarterets vedkommende ligeledes nedsat en bydelsforening for området. Bydelsforeningen er etableret med blandt andet følgende to hovedformål:

- At skabe aktiviteter og byliv i overensstemmelse med de politiske visioner og ønsker.
- At virke som dialogpartner i forbindelse med drøftelser med developere og kommende brugere i området.

Projektet håndteres med andre ord i henhold til modellen ud fra en procesorienteret tilgang – helt fra de indledende dialoger med developere og/eller bygherrer til beslutninger om gennemførelse af et konkret projekt. En tilgang, hvor kommunen, bydelsforeningen og herunder repræsentanter for lokalområdet i særlig høj grad indgår som en aktiv medudvikler af projekterne med henblik på at sikre den størst mulige overensstemmelse med Udviklingsplanens vision, værdier og kvaliteter.

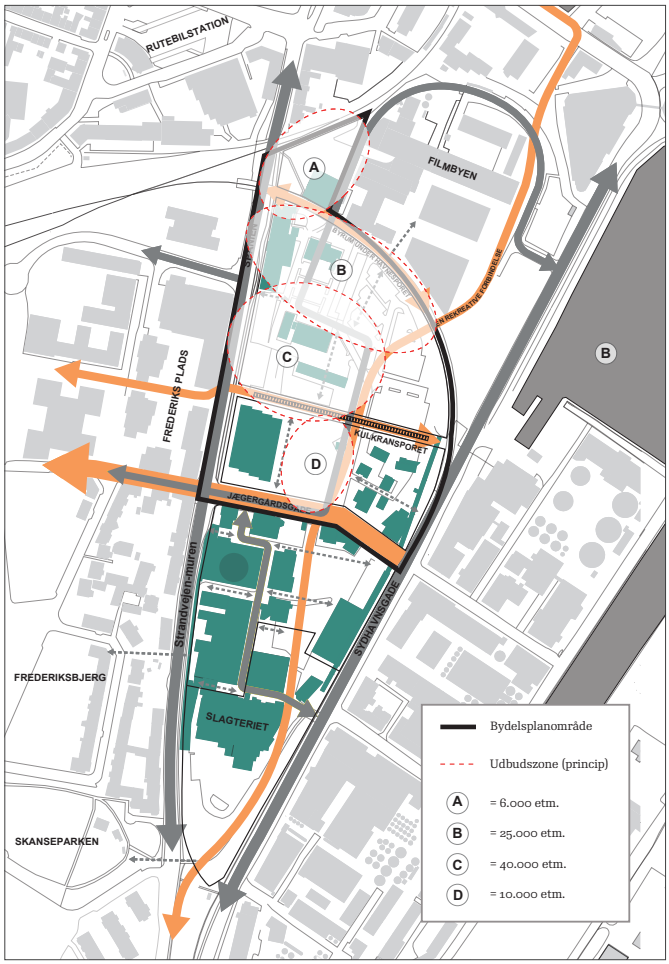

Kommunal projektgruppe
Bydelsforening
Evt. øvrige repræsentanter
Dialogforum
U
V
Udviklingsplan og Værdi- og kvalitetskatalog
Visionen
Borgerinddragelse
§
Udbud af køberetter og open call med interessetilkendegivelse
Forpligtende samarbejde om udarbejdelse af bydelsplan
Bydelsplan godkendes
Detailprojekter
L
Lokalplan
(med tilhørende kommuneplantillæg)
Byggeperiode
Styringsredskab
Organisering
Proces

UDVIKLINGSSTRATEGIEN

I Sydhavnskvarteret er der stor variation i forhold til for eksempel bebyggelsestætheder, bygningsværdi og miljøpåvirkninger. Udviklingsstrategien er derfor tilrettelagt, så det er muligt at imødekomme de særlige vilkår, der gælder i bydelens forskellige områder. I Sydhavnskvarteret er der udpeget fem delområder, som udviklingsstrategien tager udgangspunkt i.

Aarhus Kommune ønsker i første omgang at udbyde en række køberetter i de tre nordlige delområder, der opdeles i fire udbudszoner. Inspireret af de succesfulde byudviklingsprocesser i blandt andet Malmø og Vancouver gælder, at der i forbindelse med udbud af disse køberetter skal udarbejdes en bydelsplan for det samlede, nordlige område.

PRINCIP FOR BYDELSPLANOMRÅDE

I forbindelse med udbuddet af køberetter bydes der derfor samtidig ind på at samarbejde med Aarhus Kommune, andre købere og Bydelsforeningen om at udarbejde en bydelsplan for de nordlige delområder. Endvidere skal køber udarbejde en plan for den enkelte udbudszone/ byggefelt. Disse planer skal klarlægge det fysiske og strategiske grundlag for udvikling af området i overensstemmelse med Udviklingsplanen for Sydhavnskvarteret samt det tilhørende Værdi- og Kvalitetskatalog, herunder fastlæggelse af byggefelter, byrum, tilgængelighed mv. En tilsvarende model vil blive anvendt i udviklingen af de to sydlige delområder i en efterfølgende proces.

Ved tildeling vil Aarhus Kommune indledningsvist lægge vægt på, at tilbudsgiverne har eller råder over fornødne kompetencer og erfaringer til at kunne gennemføre den udbudte opgave. Dette omfatter kompetencer inden for byplanlægning, arkitektur, sociologi, bylivsaktiviteter samt integration af kunst, bevægelsesformer og socialt udsatte i det offentlige byrum.

OPEN CALL

Parallelt med ovenstående udbud af køberetter vil Aarhus Kommune gennemføre et 'Open Call', hvor interesserede, kommende brugere/virksomheder mv. kan byde ind med en interesse i en kommende placering i Sydhavnskvarteret - også selvom man ikke ønsker eller har mulighed for at erhverve en køberet. I den efterfølgende proces med udarbejdelse af en bydelsplan og planer for de enkelte udbudszoner, vil disse 'puslespilsbrikker' indgå som en vigtig del i udformningen af planerne og placering af byggefelter/funktioner.

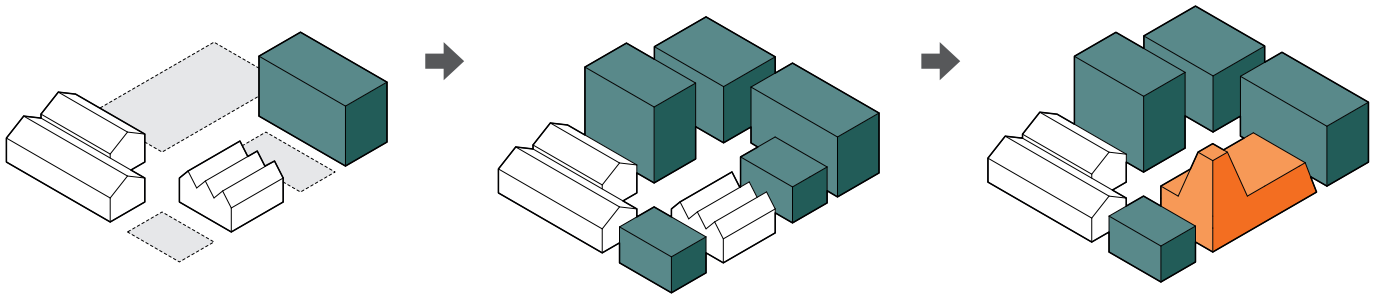
TILPASNING TIL EKSISTERENDE BYSTRUKTUR
Udviklingsstrategien baserer sig på, at det for ethvert byggeri skal vises og dokumenteres, hvorledes et kommende byggeri indpasses i den eksisterende bystruktur, og hvordan man i det øvrige nabolag efterfølgende sikrer den ønskede variation og tæthed – og understøtter visionen om et levende erhvervsøkosystem, rum for de socialt udsatte, kunst og kulturproduktion i byrummet samt en bydel i bevægelse.

Den kommunale projektgruppe er ansvarlig for, at der udarbejdes en bydelsplan for i første omgang det nordlige område af Sydhavnskvarteret og efterfølgende for det sydlige område.

Som hovedprincip skal der som forudsætning for det første byggeri i hver enkelt udbudszone kunne anvises en bebyggelsesdisponering, som sikrer, at den samlede ønskede tæthed kan realiseres for området i sin helhed, samtidig med at de ønskede kvaliteter kan realiseres. Disponeringen skal tjene som baggrund for efterfølgende detailprojekter for de enkelte udbudszoner.

Ethvert detailprojekt skal ligesom den samlede bydelsplan understøtte visionerne om et levende erhvervsøkosystem, kunst og kulturproduktion i bydelen, rum for de socialt udsatte og bevægelse i byrummet. Dette gælder uanset projektets størrelse, og på denne måde vil ethvert nybyggeri forholde sig til og lægge spor ud for kommende byggerier og aktiviteter i området.

Bydelsplanen vil blive brugt i forbindelse med den videre udvikling og ligge til grund for næste udviklingsfase (for eksempel udbud) som et oplæg til struktur. Bydelsplanen vil dog ikke nødvendigvis være styrende for alle fremtidige projekter i området, men den er et grundlag og en guideline for detaljering og bearbejdning. Kan der anvises en bedre helhedsløsning for den resterende del af bydelsplanområdet, skal det være muligt at tilpasse bydelsplanen. På den måde vil udviklingen af området konstant være fremtidssikret, samtidig med at den er dynamisk og tilpasningsdygtig.

I forbindelse med nye projekter anvises en bydelsplan. Her sikres, at området kan realiseres med den ønskede kvalitet og tæthed.

Efterfølgende projekter i delområdet forholder sig til bydelsplanen, men projektet kan kvalificere det oprindelige oplæg.

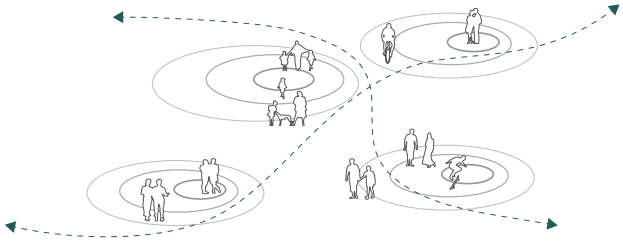
Såfremt et projekt anviser en, for byen, mere attraktiv anvendelse af et areal, kan det muliggøres, at enkelte af de eksisterende bygninger erstattes af nybyggeri.

UDVIKLINGSPRINCIPPERNE

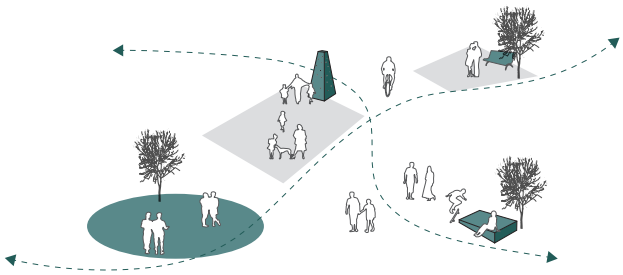
Byliv før byrum og byrum før bygninger er et styrende princip for udviklingen af Sydhavnskvarteret. Sydhavnskvarteret skal skabes med udgangspunkt i visionen og sammen med de nuværende og kommende brugere. Vi vil derfor ikke på forhånd beskrive i detaljer, hvilke konkrete fysiske krav de enkelte projekter i Sydhavnskvarteret skal leve op til. I stedet vil vi forholde os til, hvad Sydhavnskvarteret skal kunne. Det gælder på det helt overordnede niveau for det samlede Sydhavnskvarter, det gælder for de enkelte delområder, og det gælder for de enkelte byrum, forbindelser og bebyggelser.

Udviklingsplanen formulerer en række åbningstræk for udviklingen af byliv og byrum i Sydhavnskvarteret. Åbningstræk, der skal være med til at skabe et bylivsmæssigt og fysisk grundlag for de fremtidige byggerier. På samme måde vil vi stille krav om, at fremtidige projekter og byggerier i bydelen lægger spor ud for de næste projekter og for områdets udvikling som helhed. Herunder i særdeleshed i forhold til Sydhavnskvarteret som et levende erhvervsøkosystem, som et område med kunst og kulturproduktion i det offentlige rum, som en bydel, der tager hånd om de socialt udsatte, og/eller hvor bevægelsesmuligheder kendetegner bylivet og byrummene.

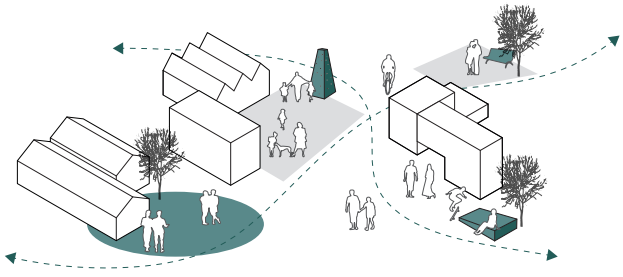
Udviklingsstrategien for Sydhavnskvarteret tager med andre ord udgangspunkt i dels behovet for at dyrke stedets nuværende struktur, anvendelse og historie, dels i en erkendelse af, at vi ikke på forhånd kan vide i detaljer, hvilke behov og muligheder fremtiden vil bringe for Sydhavnskvarteret.

BYLIV FØR **BYRUM**

BYRUM FØR **BYGNINGER**

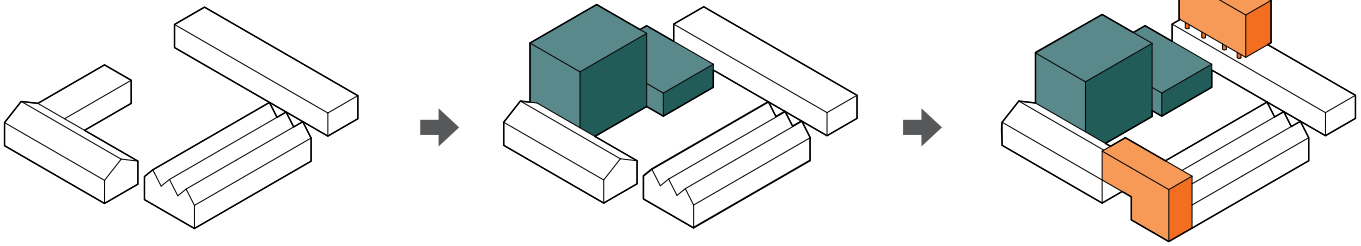
AT BYGGE I DEN HISTORISKE KONTEKST

Da der udvikles i en bydel med en stor mængde af bevaringsværdige bygninger og strukturer, der fremtidigt også skal være med til at styrke fortællingen om Sydhavnskvarterets historie, skal udviklingsstrategien være med til at sikre et øget fokus på bevaring af kulturmiljø og struktur. Fokus på bevaring skal ske samtidigt med, at der anvises realistiske muligheder for, at udviklere kan arbejde med både bevaring og realisering af nybyggeri, der er indpasset i den nuværende historiske bygningsstruktur.

Under udviklingen af et delområde skal der derfor anvises en udviklingsstrategi for såvel nybyggeri som bevaring.

Strategien vil danne grundlag for den fremtidige udvikling af de eksisterende bygninger og strukturer i det enkelte delområde. Der opfordres til, at omdannelsen sker i faser, så der sikres en så stærk tilknytning til det nuværende kulturmiljø som muligt.

Ved endt omdannelse er det ønsket, at en stor andel af den nuværende bygningsmasse er bevaret og renoveret, ligesom det er vigtigt, at den nuværende bygningsmasse indgår som en markant og karaktergivende del af bebyggelsen, hvor nyt byggeri, der placeres i direkte tilknytning til eksisterende byggeri, i stort omfang etableres som 'infill' og 'add-on' byggerier – med afsæt i den eksisterende bebyggelses udstrækning, orientering og karakter.

De eksisterende strukturer og anvendelser kortlægges før udbud.

Nybyggeri kan indarbejdes som erstatning eller huludfyldning mellem bygninger eller som en tilføjelse til de eksisterende bygninger - med respekt for de eksisterende strukturer.

På længere sigt kan nybyggeri etableret som infill eller som tilføjelser til eksisterende bygninger muliggøres i et større omfang, hvis det kan ske med respekt for områdets historie.

3 | PRINCIPPER FOR BYLIV

Projekterne skal skabe og bidrage til **bylivet** i Sydhavnskvarteret i tråd med visionen. Det liv, der leves i området i dag, og de brugere, der lever der, skal løbende være afsættet for nye projekter.

Bylivet i Sydhavnskvarteret skal afspejle byens og kommunens ønsker om Sydhavnskvarteret som bydelen, hvor man møder et levende erhvervsøkosystem, hvor der er skabt rum for og tages hånd om de socialt udsatte, hvor kunsten og kulturproduktionen er tydelig i gadebilledet, og hvor der mange steder er muligheder for bevægelse og urbane sportsgrene.

Nye projekter skal bidrage til dette byliv på en måde, så det giver mening for alle brugere i området.

Bylivet i Sydhavnskvarteret skal afspejle områdets diversitet – der skal ikke være det samme liv og den samme intensitet overalt og hele tiden. Vi vil tilstræbe en maksimal diversitet i områdets funktioner inden for de rammer, der er givet af placeringen i byen. De enkelte projekter og steder skal forholde sig til, hvordan området fungerer som helhed.

Området skal leve – også uden for normal arbejdstid. Det skal sikres ved at give rum til bl.a. kunsten, kulturproduktionen og de socialt udsatte, som befolker området til daglig. Men det skal også ske ved at blande funktionerne, som primært henvender sig til områdets daglige brugere – kontorer, værksteder og kantiner – med funktioner, som henvender sig til et bredere publikum – butikker og facadeerhverv, kultur- og kunstinstitutioner, spisesteder og natteliv.

En vigtig del af områdets liv er udviklingen af et frugtbart erhvervsøkosystem. For at sikre, at det er de rigtige virksomheder, der slår rod i Sydhavnskvarteret, bør mulighederne for synergi mellem virksomhederne og mellem erhverv og de øvrige brugere udgøre et konkurrenceparameter: Adgangsbilletten til Sydhavnskvarteret skal være betinget af evnen og viljen til at give noget til kvarteret og dets øvrige brugere, at dele faciliteter og infrastruktur samt at agere lokalt og involvere sig i kvarterets øvrige brugere. Kravet om byliv før byrum og byrum før bygninger skal være en invitation til erhvervsliv og bygherrer om at få medindflydelse på og udbytte af noget unikt til gengæld for en dyb involvering i kvarterets liv og fremtid.

Projekter skal også bidrage til områdets liv og brug i etablerings-/byggefasen, og etableringen af nye funktioner og bygninger skal ske i en løbende dialog med og med inddragelse af områdets eksisterende brugere, naboer og besøgende. Det kan eksempelvis være ved at engagere lokale virksomheder som rådgivere i udviklingen, inddrage de socialt udsatte i driften og bydelens besøgende og brugere i aktiviteter og events.

THE STEEL YARD, PROVIDENCE, RHODE ISLAND

A'BECKETT URBAN SQUARE, MELBOURNE

4 | PRINCIPPER FOR BYRUM

Projekterne skal bidrage til gode og attraktive rammer om bylivet – gode **byrum**. Byrummene i Sydhavnskvarteret skal programmeres, så de er vedkommende for områdets brugere, og de skal understøtte bevægelse og aktivitet og social mangfoldighed.

Nye projekter skal gennem deres fysiske orientering, aktiviteter i stueetagen, indretning af ankomstområder og udearealer og udlæg af parkering og færdselsarealer bidrage til at skabe gode byrum og stærke sammenhænge i hele Sydhavnskvarteret.

Alle udearealer skal være offentligt tilgængelige og invitere til brug – også for andre end projektets egne brugere. Alle udearealer skal disponeres på en måde, så de samlet set bidrager til gode byrum i Sydhavnskvarteret – de skal supplere byen og bydelens øvrige byrum og funktioner.

Bygninger skal generelt udformes, så der sikres et godt lokalt mikroklima i uderummene med hensyn til både vind og sol.

Udearealer skal udformes med hensyn til oversigtelighed, belysning og belægninger, så de er trygge, sikre og tilgængelige at færdes og opholde sig i.

BEVÆGELSE

Byrummene i Sydhavnskvarteret skal understøtte bevægelse og et aktivt liv. Det skal sikres, ved at der etableres mange og forskellige forbindelser både internt i kvarteret og med resten af byen, og ved at steder/pladser indrettes, så de kan indtages og bruges aktivt. Hele kvarteret skal kunne fungere som en scene for aktivitet og bevægelse. Det betyder, at også facaderne bør bringes i spil, ligesom områdets parkeringspladser og parkeringshuse kan fungere som et podium for bevægelse.

KUNST OG KULTURPRODUKTION

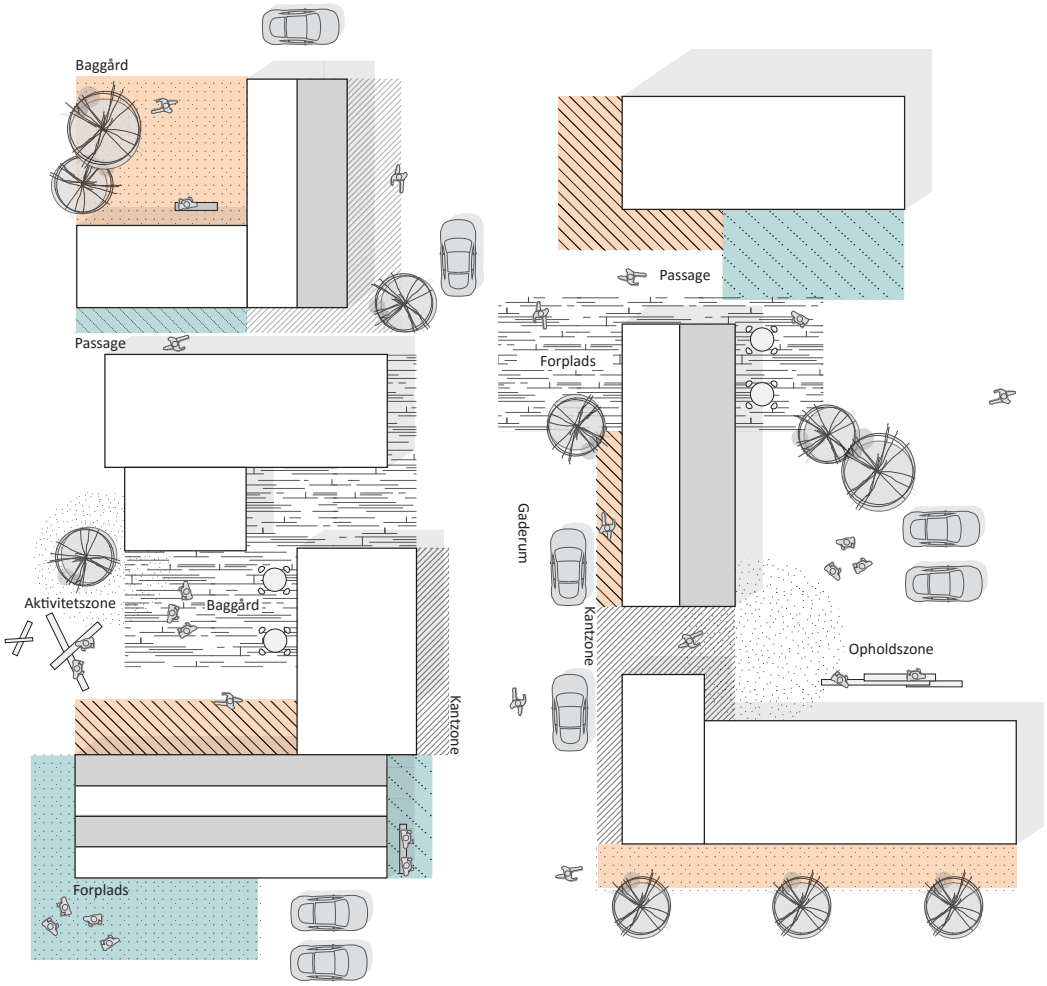
Kunst skal være med til at aktivere det offentlige rum i Sydhavnskvarteret. Det indebærer, at der i kvarterets byrum skal være plads til kunst og street art – både den lokale kunstproduktion og det nye og internationale, som kan sætte Sydhavnskvarteret på landkortet. Det kræver – ud over det løbende strategiske arbejde, som beskrives i Udviklingsplanen – at kvarteret rummer uprogrammerede steder, som kan indtages af kunsten, og som kan skifte karakter over tid.

ZOLLHALLEN PLAZA, FREIBURG

THE HIGH LINE, NEW YORK

I kantzoner og forarealer, som udgør overgangen mellem bygningerne og byrummene mellem bygningerne, vil vi bevare den varierede karakter og kvalitet, som Sydhavnskvarteret har. Vi vil altså undgå ensartede løsninger for større, sammenhængende områder.

FORSKELLIGHED

Byrummene i bydelen skal være forskellige – de skal bidrage til den sammensatte karakter af Sydhavnskvarteret. Veje og byrum skal etableres – og så vidt muligt videreføres – som enkle, rå gaderum. Så vidt muligt bevares eksisterende kulturspor og materialer – herunder felter med brostensbelægning, jernbanespor og lignende. Korttidsparkeringspladser, cykelparkering etc. bør markeres med møblement og beplantning.

Hensynet til særligt de socialt udsatte i Sydhavnskvarteret skal sikres både gennem en aktiv involvering i den løbende planlægning og disponering af byrum, men også ved at skabe en forskellighed af byrum – egne steder og fælles steder, store og mindre steder, og steder, hvor man kan opholde sig uden at føle sig i vejen.

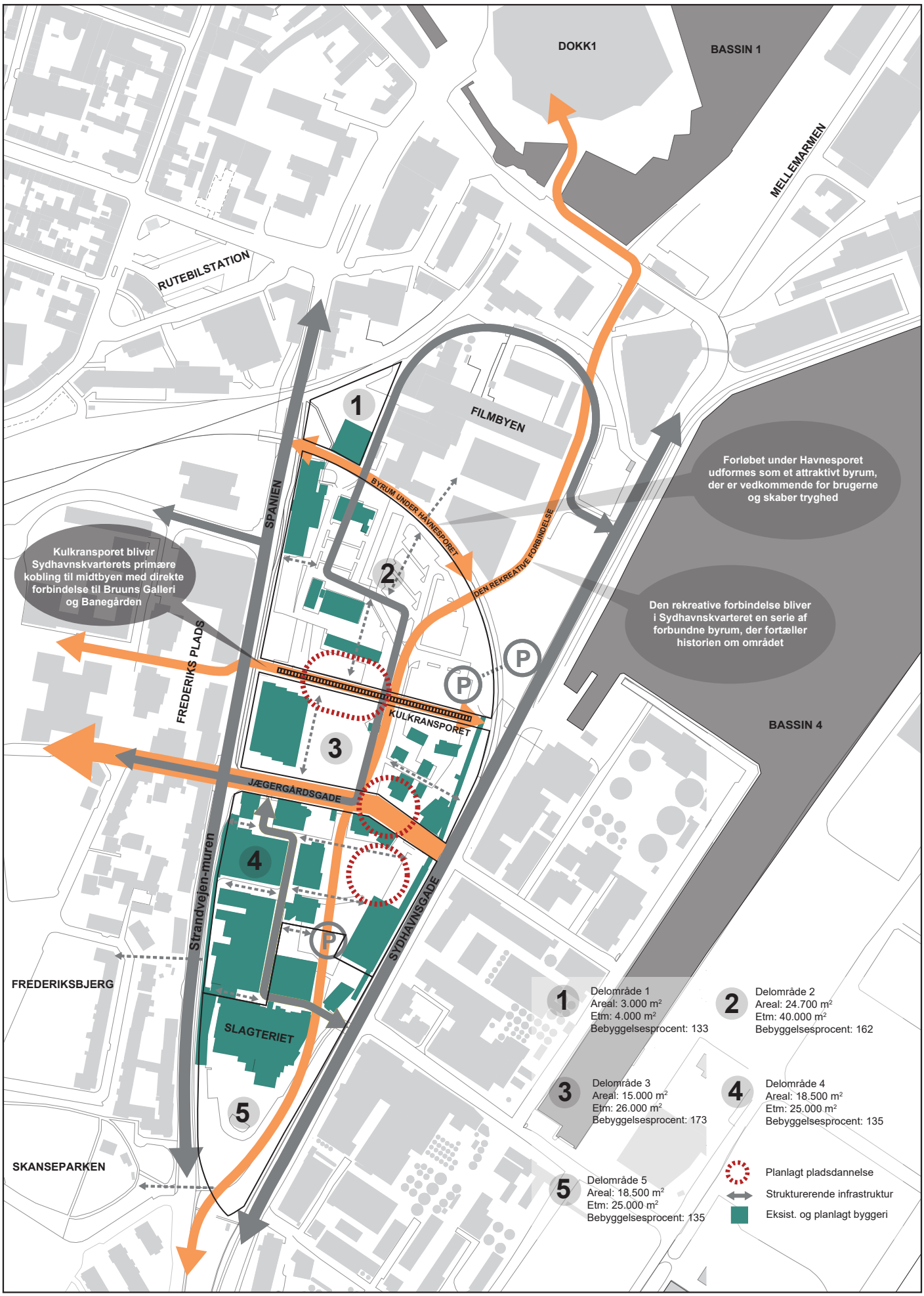
SÆRLIGE STEDER

En række steder skal have særlig kvalitet som byrum – og skal udvikles som tyngdepunkter for byliv og aktivitet på tværs af facaden. Disse særlige steder skal også sikres en skærpet opmærksomhed på sol- og vindforhold, så de kan fungere som opholdssteder af høj kvalitet og uden fx skygge fra højhuse:

- Arealerne omkring og under Kulkransporet.
- Pladsen omkring Pumpehuset og Kohalen
- Markedspladsen ved slagteriet

UDEAREALER

Ved nybyggeri stiller vi krav til bygningerne og til deres udearealer. Det gælder ikke mindst de kantzoner og forarealer, som udgør overgangen mellem bygningerne og byrummene mellem bygningerne. Her vil vi bevare den varierede karakter og kvalitet, som Sydhavnskvarteret har. Vi vil altså undgå ensartede løsninger for større sammenhængende områder.

DOKK1
BASSIN 1
MELLEMARMEN
RUTEBILSTATION
FILMBYEN
SPANIEN
BYRUM UNDER HAVNESPORET
DEN REKREATIVE FORBINDELSE
Forløbet under Havnesporet udformes som et attraktivt byrum, der er vedkommende for brugerne og skaber tryghed
Kulkransporet bliver Sydhavnskvarterets primære kobling til midtbyen med direkte forbindelse til Bruuns Galleri og Banegården
Den rekreative forbindelse bliver i Sydhavnskvarteret en serie af forbundne byrum, der fortæller historien om området
FREDERIKS PLADS
KULKRANSPORET
BASSIN 4
JÆGERGÅRDSGADE
Strandvejen-muren
SYDHAVNSGADE
FREDERIKSBJERG
SLAGTERIET
SKANSEPARKEN
1
2
3
4
5
P
1 Delområde 1
Areal: 3.000 m²
Etm: 4.000 m²
Bebyggelsesprocent: 133
2 Delområde 2
Areal: 24.700 m²
Etm: 40.000 m²
Bebyggelsesprocent: 162
3 Delområde 3
Areal: 15.000 m²
Etm: 26.000 m²
Bebyggelsesprocent: 173
4 Delområde 4
Areal: 18.500 m²
Etm: 25.000 m²
Bebyggelsesprocent: 135
5 Delområde 5
Areal: 18.500 m²
Etm: 25.000 m²
Bebyggelsesprocent: 135
Planlagt pladsdannelse
Strukturerende infrastruktur
Eksist. og planlagt byggeri

5 | PRINCIPPER FOR BYGNINGER

Der skal i planlægningen for nye **bygninger** til stadighed vises, hvordan det aktuelle projekt bidrager til den ønskede tæthed og variation i området.

Udviklingsplanen beskriver en ønsket tæthed i de enkelte overordnede delområder i Sydhavnskvarteret samt et udgangspunkt for fastlæggelsen af de maksimale bygningshøjder.

Samtidig ønsker vi en stor variation i skala – bydelens variation og kompleksitet skal bevares. Det handler om at sikre et bæredygtigt miks af anvendelser og af stort og småt, nyt og gammelt.

Vi vil derfor stille krav til bygherrer om, at de ikke blot forholder sig til deres eget byggefelt og byggeri, men også til eksisterende bygninger, samt hvordan byggeriet bidrager til funktionel og byarkitektonisk variation. Et meget stort byggeri skal altså bl.a. omfatte – eller sandsynliggøre – et fysisk og markedsmæssigt realistisk bud på, hvordan et miks af skala og anvendelser inden for hele delområdet kan realiseres. Omvendt vil et lille byggeri kræve en belysning af, hvordan den ønskede tæthed for området som helhed kan realiseres.

Bevaringsværdige bygninger og bygninger, der indeholder en større grad af transformationsværdi, skal indgå som en del af argumentationen i alle delområdeplaner. Planerne skal tage højde for de miljøer, bygningerne skaber, og de historier, de fortæller.

Projektet med Kulkransporet skal skabe erfaringer med bevaring og genanvendelse, og disse erfaringer skal indgå i og nyttiggøres i den fremtidige udvikling af området.

Områdets eksisterende bygninger – herunder de bevaringsværdige bygninger – kan gentænkes og genfortolkes i en omdannelse. De forskellige grader af bevaringsværdi kan bruges som en rettesnor, men umuliggør ikke, at bygningen kan omdannes eller erstattes, hvis det er rigtigt i en helhedsbetragtning.

Levende facader skal sikres ved en høj grad af åbne/transparente facader i stueetagen – med liv og synlig aktivitet bag facaden og så vidt muligt med publikumsorienterede funktioner. Det er særligt vigtigt omkring de vigtigste byrum i bydelen.

Materialemæssigt skal byggeriet forholde sig til karakteren af området – havnens og industriens æstetik. Det kan ske gennem formgivning og materialer, der er inspireret af den arkitektur, der præger området i dag, eller ved at understrege karakteren af området gennem kontrasten mellem nyt og gammelt.

MODERNA MUSEET, STOCKHOLM

BASKETBAR, UTRECHT

NEW
MUSEUM
Prime Retail Space Available
DIAMOND EQUIPMENT

HØJHUSE

Højhuse skal placeres og formgives, så de bidrager til byliv og byrum af høj kvalitet – og til en fortætning af aktivitet i hele bydelen.

Byrådet behandler ultimo 2017 et tillæg til Højhuspolitik for Aarhus Kommune. Her fastlægges spillereglerne for højhuse (defineret som huse med en højde på over seks etager eller 25 meter) i et område af bymidten, som bl.a. omfatter Sydhavnskvarteret.

Højhuspolitikken beskriver både de overordnede principper for placering af højhuse i bymidten og de mere detaljerede principper for, hvordan højhuse skal formgives, og hvordan de kan tilføre byen noget positivt og være medvirkende til at skabe byliv i de omkringliggende byrum og gadeforløb. Principperne på disse sider refererer til retningslinjerne i tillægget til højhuspolitikken.

Højhuse skal planlægges i tråd med princippet om byliv før byrum og byrum før bygninger. Den tæthed, som opnås ved højhuse, skal bidrage til bylivet i området. Højhusene skal give noget til byen, til bylivet og skabe grundlag for kontakt mellem områdets aktører. Det skal fx sikres, at stueetager er aktive, åbne og tilgængelige for byens borgere mod byrum og gader, og lukkede facader, der kan virke som bagsider, skal undgås.

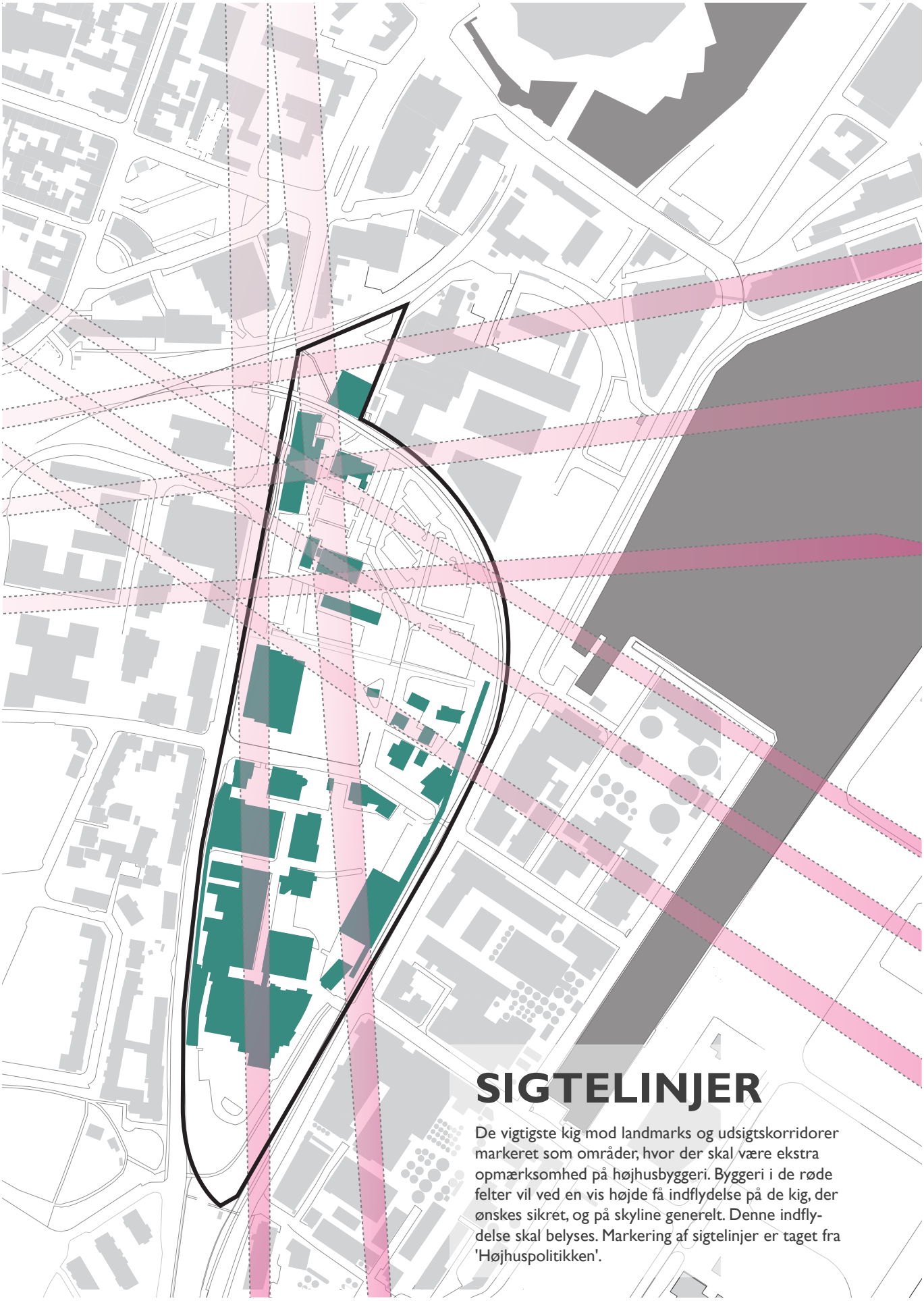
Det skal mere generelt sikres, at højhuse forholder sig til områdets karakter og egenart. Bl.a. skal der i forbindelse med alle højhusprojekter redegøres for, hvordan der arbejdes med kulturmiljøer og bevaringsværdige bygninger og bygningsfragmenter.

Byliv og udadvendte stueetager kan bl.a. sikres ved krav om differentierede udlejningsvilkår og fx lavere husleje i stueetagen, hvor de bylivsskabende aktiviteter ønskes placeret.

Højhuse skal udformes og placeres, så de bidrager til gode og smukke byrum – og det skal dokumenteres, at byrummene omkring højhuse lever op til en række konkrete kvalitetskrav vedr. beskyttelse, komfort og herlighedsværdier, herunder mikroklima og solforhold. Principperne indebærer bl.a. også, at højhuse skal etableres på en base i maks. 4-6 etager og trækkes tilbage fra basens øverste kant.

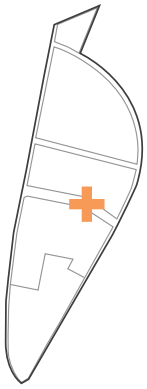
Højhuse skal placeres, så de respekterer de vigtige kig til domkirkespiret og rådhustårnet, samtidig med at der tages hensyn til den generelle oplevelse af byens skyline. Der skal konkret tages hensyn til to sigtelinjer mod domkirketårnet samt udsigtskorridorer mellem og ved siden af City Tower og Frederiks Plads. Sigtelinjerne og udsigterne skal dokumenteres og verificeres forud for byggeriet.

Der vil for alle højhusprojekter blive stillet krav om en miljøvurdering. Ét af elementerne heri er miljøforhold i relation til Aarhus Havn og de eksisterende havneerhverv. Miljøforholdene vil skulle håndteres i hvert enkelt byggeri. Hensynet til lugt og luftkvalitet betyder, at der i højhuse over en vis højde vil blive stillet krav om lukkede facader, begrænsninger i forhold til placering af luftindtag etc. for at undgå problemer med lugt og luftkvalitet.

SIGTELINJER

De vigtigste kig mod landmarks og udsigtskorridorer markeret som områder, hvor der skal være ekstra opmærksomhed på højhusbyggeri. Byggeri i de røde felter vil ved en vis højde få indflydelse på de kig, der ønskes sikret, og på skyline generelt. Denne indflydelse skal belyses. Markering af sigtelinjer er taget fra 'Højhuspolitikken'.

6 | PRINCIPPER FOR KNUDEPUNKTER

En række steder i Sydhavnskvarteret – de vigtige knudepunkter – skal have en særlig byrumsmæssig kvalitet. Fordi de er vigtige for sammenhængen i Sydhavnskarteret, og fordi vi vil udvikle dem som tyngdepunkter for byliv og aktivitet i kvarteret.

For disse byrum er det særligt vigtigt, at de ikke blot formgives og programmeres som attraktive byrum for forskellige grupper af brugere, men også, at de og bygningerne omkring dem bliver formgivet på en måde, der tager hensyn til sol, vind og regn, så der bliver gode vilkår for ophold og aktivitet i byrummene.

JÆGERGÅRDSGADE OG KALKVÆRKSVEJ

Pladsen foran Pumpehuset og Restaurant Kohalen skal udvikles som det centrale fordelingspunkt i Sydhavnskvarteret – den vil fungere som "landingspladsen" for mange.

Krydset mellem Jægergårdsgade, Kalkværksvej og Den rekreative forbindelse skal udvikles som ét af de særlige steder i bydelen.

Langs pladsens kanter skal der indrettes opholdsarealer.

Facaderne i stueplan skal være åbne og imødekommende, og bygningerne omkring pladsen skal så vidt muligt rumme aktiviteter, der er rettet mod et bredt publikum, såsom servering. Det gælder for de eksisterende bygninger, men det er også vigtigt, at nye bygninger gennem deres anvendelse og aktiviteter i stueetagen henvender sig til pladsen og bidrager til etableringen af et knudepunkt for aktivitet og ophold i bydelen.

Selvom pladsen udgør et internt trafikalt knudepunkt i Sydhavnskvarteret, skal det sikres, at det er muligt og sikkert både at opholde sig og færdes på pladsen, også som fodgænger.

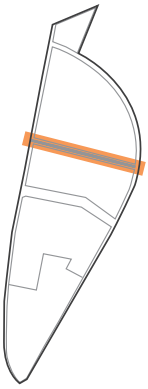
STRIJP-S, EINDHOVEN

KNSM, AMSTERDAM

COLLAGE: EKSEMPEL PÅ FREMTIDIGT KNUDEPUNKT PÅ JÆGERGÅRDSGADE

KULKRANSPORET

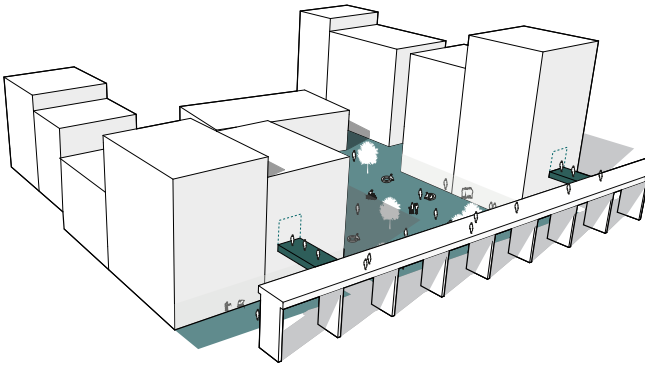
Området omkring Kulkransporet skal udvikles som et omdrejningspunkt for byliv, ophold og aktivitet i den nordlige del af Sydhavnskvarteret.

Kulkransporet er et af de mest markante kulturspor i Sydhavnskvarteret og skal udvikles i et selvstændigt forløb som ét af åbningstrækkene i udviklingen af Sydhavnskvarteret, hvor også arealerne under og omkring sporet løftes.

Projektet med Kulkransporet skal skabe erfaringer med bevaring og genanvendelse i Sydhavnskvarteret.

Det er vigtigt, at både bygninger og udearealer omkring Kulkransporet udformes og programmeres, så de skaber et attraktivt miljø i relation til Kulkransporet – herunder, at arealerne under og omkring indbyder til ophold og aktiviteter. Bygningerne bør åbne sig mod Kulkransporet. Facaderne ud mod broen bør være åbne i stueetagen.

Bygninger, som støder op til Kulkransporet kan med fordel forbindes med Kulkransporet via gangbroer, og der skal være mulighed for, at bygningerne på forskellig vis forbindes til og relaterer sig til Kulkransporet.

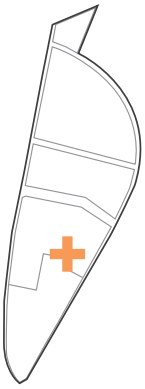
LETTENVIADUKT, ZURICH

KULKRANSPORET OG KOHALEN, I DAG

KULKRANSPORET, SYDHAVNSKVARTERET I DAG

MARKEDSPLADSEN

Markedspladsen skal udvikles som et levende byrum for hele byen og som et omdrejningspunkt for liv i den sydlige del af Sydhavnskvarteret.

Det åbne areal foran den gamle markedshal har oprindeligt fungeret som kvægtorv og underbygger sammen med markedshallen (staldbygningen) områdets struktur og historie.

Arealet skal udvikles som en plads i byen – med funktioner på alle sider.

Mod vest skal nye funktioner og bygninger etableres, så de både i arkitektur og program bidrager til udviklingen af markedspladsen som et levende sted i byen.

Pladsen bør formgives, så den kan rumme varierede funktioner over tid. Det handler bl.a. om, at pladsens åbne karakter skal bibeholdes.

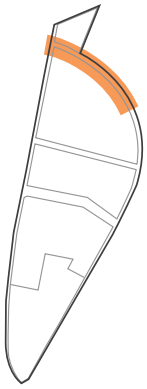
STRIJP-S, EINDHOVEN

PLLEK, AMSTERDAM

COLLAGE: EKSEMPEL PÅ MARKEDSPLADSEN

HAVNESPORET

Havnesporet og rummet under det skal blive et aktiv for Sydhavnskvarteret. Det skal forbinde snarere end at adskille, og det skal blive en naturlig kvalitet i bydelen som objekt og som byrum.

Naboskabet mellem Sydhavnskvarteret syd for havnesporet og Filmbyen og Mindet nord for sporet handler både om et funktionelt naboskab – om relationer og sammenhænge – og om håndtering af havnesporet som et byrum og som overgang.

Rummet under havnesporet – mellem Spanien og Den rekreative forbindelse – skal indrettes, så det både kan fungere som en attraktiv øst-vest-forbindelse, som et rum til ophold og aktiviteter, og som et knudepunkt på Den rekreative forbindelses forløb gennem kvarteret.

Bygninger langs havnesporet kan med fordel orienteres, så de bidrager til passage og synlighed i rummet omkring og under havnesporet. Aktiviteter under broen kan oplagt have sammenhæng med aktiviteter i de tilgrænsende bygninger – det vil også sikre et vist niveau af ejerskab til byrummet.

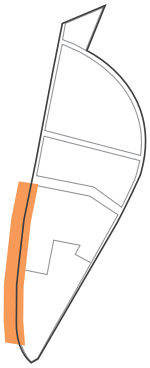
Der kan søges inspiration i eksempler fra andre steder i verden, hvor kommercielle og rekreative aktiviteter bliver kombineret med kunstnerisk udsmykning i realiseringen af attraktive og unikke byrum på tilsvarende placeringer.

THE LONGEST BENCH, LITTLEHAMPTON

"ASPIRE" LIGHT PROJECT, SYDNEY

7 | PRINCIPPER FOR BYFORBINDELSER

STRANDVEJEN

Strandvejen er adgangen til midtbyen fra syd. Relationen mellem Strandvejen og Sydhavnskvarteret skal udvikles løbende – enten som fysiske eller visuelle forbindelser.

Langs Strandvejen har Sydhavnskvarteret historisk primært markeret sig med en lang, ubrudt mur, som har fungeret som en skærm mellem boligerne mod vest og slagteriet mod øst.

I den fremtidige udvikling bør relationen mellem Frederiksbjerg og Sydhavnskvarteret på tværs af den historiske mur udvikles. Der bør arbejdes med en visuel forbindelse mellem Strandvejen og kvarteret.

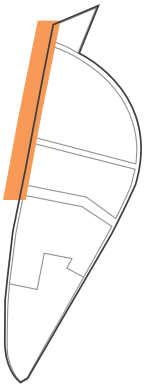
Det kan ske gennem fysiske gennembrud og passage på tværs af muren, men det kan også handle om at sikre en synlighed på tværs ved placering af bygninger.

Det bør undersøges, om højdeforskellen på tværs af muren kan bruges til at skabe adgang mellem Strandvejen og Sydhavnskvarteret i flere niveauer.

Muren som en skærm kan også i fremtiden bidrage til opholdskvaliteterne i Sydhavnskvarteret, men det bør løbende overvejes, om hensynet til afskærmning opvejer barriereeffekten – der skal sikres en balance mellem den aflukkede/beskyttede karakter af slagtehusområdet på den ene side og synlighed/åbenhed over for resten af byen på den anden.

STRANDVEJEN - MUREN

SPANIEN

Spanien skal udvikles som en brogade – med høj bymæssighed og tæt bebyggelse på begge sider. Bebyggelsen på østsiden skal forholde sig til bebyggelsen på Frederiks Plads.

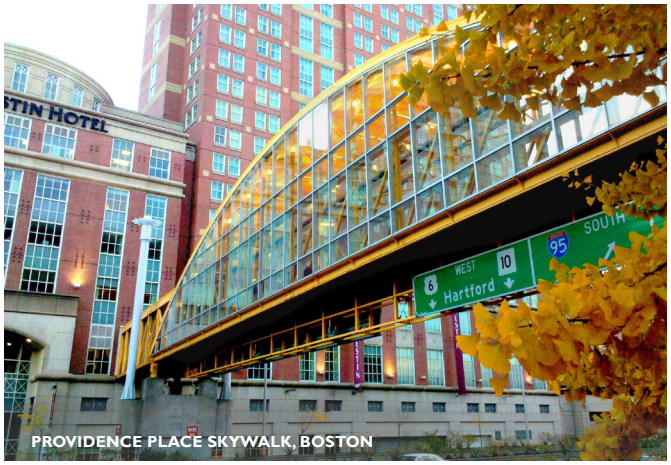

Bebyggelsen langs Spanien skal formgives, så den bidrager til oplevelsen af Spanien som en levende og varieret bygade.

Det skal blandt andet sikres gennem en vertikal opdeling af facaderne og en variation af bygningshøjderne, så bygningskroppene fremtræder varieret ud mod vejen. Nye bygninger skal bidrage til oplevelsen af et kvarter med en varieret og kompleks bebyggelsesstruktur.

Levende facader skal desuden sikres ved åbne/transparente facader i stueetagen – bygningerne skal have deres hovedindgang orienteret mod gaden, og der skal være liv bag facaden – så vidt muligt med publikumsorienterede funktioner, der sikrer, at Spanien ikke blot er en færdselsåre, men også et sted, hvor mange har et ærinde.

For at sikre en sammenhængende karakter af Spanien som byrum og som bygade skal der i planlægningen for de enkelte bygninger stilles krav om, at de formgives i kontekst af hele vejforløbet og ikke blot forholder sig til de umiddelbare nabobygninger og -funktioner.

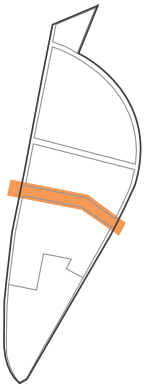

PROVIDENCE PLACE SKYWALK, BOSTON

WHITNEY MUSEUM OG THE HIGH LINE, NEW YORK

COLLAGE: EKSEMPEL PÅ SPANIEN SOM BYFORBINDELSE

JÆGERGÅRDSGADE

Jægergårdsgade er Sydhavnskvarterets centrale bylivsnerve. Særlige attraktioner, butikker mv. skal lokaliseres her og i tilknytning til gaden, så det pulserende liv, der findes længere oppe i Jægergårdsgade, også finder fodfæste her.

Jægergårdsgade er bygaden, der forbinder Sydhavnskvarteret med Frederiksbjerg, og gaden udgør dermed det primære link mellem Sydhavnskvarteret og bymidten.

De største og vigtigste publikumsorienterede funktioner i kvarteret bør placeres, så de relaterer sig til Jægergårdsgade og dermed understøtter gadens rolle som et centralt adgangspunkt og relationen til midtbyen i øvrigt.

På strækningen gennem Sydhavnskvarteret skal gaden fortsat have sin åbne karakter og et bredt gadeprofil, der relaterer sig til havneomgivelserne.

Selvom vejen ikke er gennemgående ud mod havnen, skal den åbne karakter bevares. Det handler både om at sikre en sammenhæng med områdets historie og om, at gadens struktur og skala skal hænge sammen med områdets og havnens skala.

Der skal være adgang fra Jægergårdsgade til alle de tilgrænsende bygninger, og det skal sikres, at opholds- og friarealer langs gaden er offentligt tilgængelige.

BAHNHOFPLATZ, AACHEN

STRIJP-S, EINDHOVEN

JÆGERGÅRDSGADE, SYDHAVNSKVARTERET I DAG

INTERNE GADER

Sydhavnskvarteret skal bindes sammen med et tæt og varieret netværk af interne gader, stier og passager, som indbyder til ophold, aktivitet og ejerskab.

I den sydlige del af Sydhavnskvarteret – Slagtehusområdet – udgør de interne gader og passager et sammenhængende og værdifuldt netværk af forbindelser og uformelle opholdssteder.

Slagtehusområdet skal fortsat kunne fungere som et åbent, opløst og uhierarkisk netværk af små gader og forbindelser.

De samme kvaliteter skal sikres i den nordlige del af kvarteret, hvor de interne gader skal udvikles som intime og varierede byrum.

De interne gader og stiforløb er områdets parker og pladser. Deres programmering og materialer skal understøtte både organiserede og spontane aktiviteter og bevægelse. De skal skabe varierede, lokale steder til ophold, cykelparkering etc., og det skal undgås, at de interne gader kun får én funktion som fx sti, vej eller parkeringsplads.

Nye veje og byrum internt i området skal etableres som enkle, rå gaderum uden tydelig afgrænsning af trafikarterne. Så vidt muligt bevares eksisterende kulturspor og materialer – herunder felter med brostensbelægning, jernbanespor og lignende. Stedvist kan det historiske og upolerede kombineres med noget nyt og mere forfinet – sammenstødene er en kvalitet.

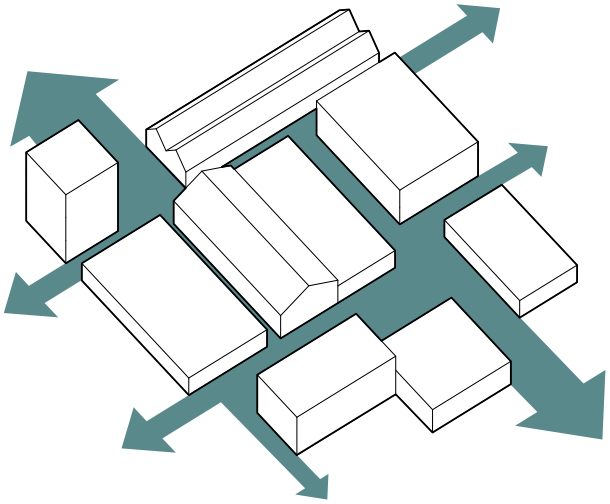
Med en gradvis fornyelse og omdannelse af bygningsmassen skal det sikres, at den kvalitet, der ligger i variationen i størrelser, funktioner og materialer, bevares. Der skal sikres mulighed for passage og ophold mellem bygningerne.

SLAGTEHUSOMRÅDET I DAG

BEVARING AF STRUKTUREN

Der skal bygges videre på slagtehusområdets nuværende struktur, så den er med til at sikre en udvikling af intime og varierende byrum.

COLLAGE: EKSEMPEL PÅ EN INTERN GADE

DEN REKREATIVE FORBINDELSE

Den rekreative forbindelse skal udvikles som en gennemgående kvalitet, der binder De Bynære Havnearealer sammen fra nord til syd.

Den rekreative forbindelse fra Riis Skov i nord til Marselisborg Skov i syd er den samlende struktur, som sikrer de rekreative, grønne forbindelser nordpå og sydpå, og som binder de bynære havnearealer sammen.

Den rekreative forbindelse består af en sti for fodgængere og cyklister. Stien indgår dermed som et vigtigt træk i realiseringen af den politiske ambition om at skabe en grønnere, sundere og mere børnevenlig by.

Den rekreative forbindelses passage af havnesporet ligger fast og er givet af de fysiske muligheder på stedet. Resten af forløbet gennem Sydhavnskvarteret skal fastlægges i forbindelse med detailplanlægningen af de enkelte delområder.

Mod syd skal Den rekreative forbindelse forbindes til stisystemet mod Tangkrogen og videre mod Marselisborg Skov.

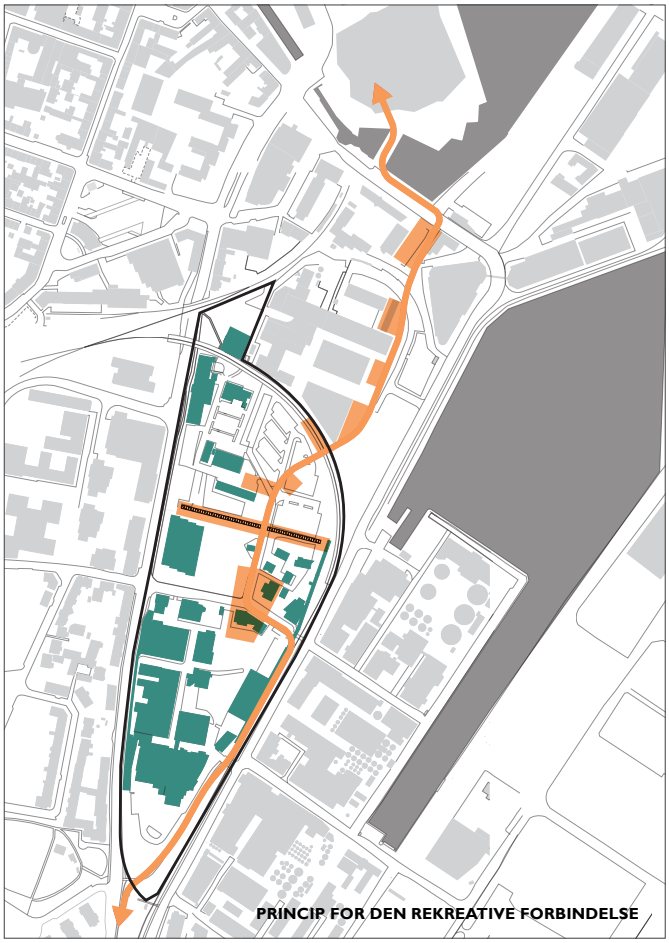
Den rekreative forbindelse bliver i Sydhavnskvarteret en serie af forbundne og varierede byrum, der fortæller historien om området. Byrummene langs Den rekreative forbindelse vil blive struktureret som perler på en snor og vil styrke forbindelsen som et varieret og oplevelsesrigt forløb.

Pladser og byrum, som krydses eller flankeres af Den rekreative forbindelse, bliver lokale og regionale destinationer på det samlede stiforløb og skal udvikles med en kvalitet og identitet, som henvender sig til hele byen.

På stiforløbet skal de bløde trafikanter prioriteres, og krydsende veje skal formgives, så der tages hensyn til de gående og cyklende.

THE GOODSLINE, SYDNEY

PRINCIP FOR DEN REKREATIVE FORBINDELSE

COLLAGE: EKSEMPEL PÅ DEN REKREATIVE FORBINDELSE

8 | SÆRLIGE FORHOLD

SLAGTERIET

Området syd for Jægergårdsgade skal udvikles som et unikt område med bevaring af de væsentlige bymæssige strukturer og med den eksisterende bebyggelse som afsæt for gradvis fornyelse og omdannelse.

Området umiddelbart syd for Jægergårdsgade skal udvikles med udgangspunkt i den eksisterende bebyggelsesstruktur, der er udpeget som et kulturmiljø. Bevaring og hensynet til det eksisterende skal kombineres med fornyelse – der skal være mulighed for at erstatte, fylde huller og lægge til.

Slagteriet har fortsat i en årrække mulighed for at opretholde driften. Størstedelen af området, som ikke bruges af slagteriet, vil i den mellemliggende periode kunne udvikles, mens selve slagteriområdet og de nærmeste bygninger tidligst vil kunne omdannes/udvikles til nye formål, når slagteriet senest med udgangen af 2024 rykker ud.

Som sådan er der mulighed for i mellemtiden at iværksætte enkeltprojekter, som kan skabe erfaringer og give inspiration til den langsigtede omdannelse af området – ikke mindst i forhold til, hvordan der kan bygges videre på relationerne mellem virksomhederne i området og mellem den historiske brug af området og nye måder at bruge det på.

Der gælder for hele området, at den eksisterende bebyggelsesstruktur og det netværk af gader og passager, som den skaber, skal respekteres. Udviklingen i området skal ske med respekt for og med tydelig reference til områdets eksisterende kvaliteter og arkitektur.

De konkrete spilleregler for, hvordan det skal udmøntes, skal udvikles løbende. Aarhus Kommune har til hensigt at gennemføre et parallelopdrag, som skal bruges til at opstille de konkrete vilkår og principper for områdets udvikling.

SLAGTEHUSOMRÅDET I DAG

SLAGTEHUSOMRÅDET I DAG

COLLAGE: EKSEMPEL PÅ BYLIVET I SLAGTEHUSOMRÅDET

PARKERINGSPLADSER OG PARKERINGSHUSE

Parkeringspladser og parkeringshuse skal placeres og formgives, så de bidrager til et aktivt og alsidigt byliv samt byrum af høj kvalitet.

Parkeringspladser i Sydhavnskvarteret skal altovervejende etableres i centralt placerede, fælles parkeringsanlæg/parkeringshuse, som etableres af Aarhus Kommune og finansieres gennem grundsalget. Parkeringsanlæg skal placeres og udformes, så de indgår i bydelens netværk af byrum, og så parkeringspladser bidrager til bylivet. Centralt placerede parkeringspladser skal være med til at sikre, at brugerne af de enkelte bygninger i Sydhavnskvarteret bruger området, i dagligdagen og dermed bidrager til bylivet i området ved, at de passerer gennem kvarteret til og fra bilen.

Parkeringshuse skal som udgangspunkt placeres i den østlige del af kvarteret, hvor det i en rum tid ikke vil være muligt at placere kontorer og andre miljøfølsomme funktionerne, og hvor parkeringshuse kan fungere som en skærm mod risici knyttet til havnevirksomhederne.

Parkeringshuse bør formgives i tråd med den rå og industrielle karakter af omgivelserne – kombineret med grønne og rekreative elementer, som kan bidrage til opholdskvaliteterne både omkring, i, under og på taget af p-husene.

Det indebærer både, at parkeringshusene skal formgives og programmeres, så de rummer aktiviteter i stueetagen, og at de skal være tilgængelige for flere anvendelser, fx gennem rekreative aktiviteter på taget. Parkering skal så vidt muligt tænkes sammen med andre funktioner og forbindelser i området, herunder Den rekreative forbindelse og Kulkransporet.

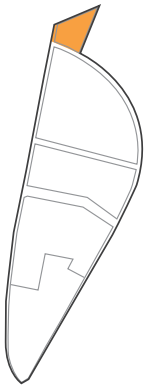
Bydelen skal friholdes mest muligt for overfladeparkering. I mindre omfang kan parkeringspladser etableres på egen grund og i konstruktion inden for de øvrige bygningsvolumener. I disse tilfælde skal der undgås, at parkering dominerer facaderne ud mod de tilgrænsende gader og byrum.

KONDITAGET, NORDHAVNEN, KØBENHAVN

1111 LINCOLN ROAD, MIAMI

TRANSFORMATORSTATIONEN

Området omkring transformatorstationen skal udvikles på en måde, som understreger og udnytter stedets kompleksitet som en kvalitet – og de eksisterende forudsætninger skal indarbejdes, herunder transformatorstationen.

Udviklingen af området omkring transformatorstationen vil afhænge af det rigtige projekt, som kan skabe sammenhæng og synlighed på et kompliceret sted i byen. Arealet indgår både i Sydhavnskvarteret og i byområdet omkring Filmbyen og Mindet og skal kunne fungere som et bindeled i mange retninger.

Området forbinder Spanien mod vest og bl.a. Turbinehallen og den nordlige del af Kalkværksvej mod øst, og i et større perspektiv er området en del af en forbindelse mellem Sydhavnskvarteret og byudviklingsområdet omkring Rutebilstationen.

Arealet kan potentielt holde til en høj bygning, som kan indgå i en visuel sammenhæng med de øvrige (fremtidige/planlagte) høje bygninger i området.

Anvendelsen og disponeringen af området skal sikre gode og oplagte muligheder for passage mellem Spanien og Kalkværksvej – og funktionerne i området skal relatere sig i begge retninger.

Transformatorstationen skal indarbejdes på en måde, som tilgodeser trygge og synlige passager på tværs, og som indgår logisk i områdets bebyggelse.

TRANSFORMATORSTATIONEN PÅ KALKVÆRKSVEJ

SYDHAVNSKVARTERET
VÆRDI- OG KVALITETSKATALOG

Udgivet af:
Aarhus Kommune Teknik og Miljø
September 2018

TEKNIK OG MILJØ
Aarhus Kommune

I samarbejde med:
BASCON | COWI
CFBO

Kontakt:
Aarhus Kommune

